

Duizend- en miljoenpoten (Chilopoda en Diplopoda) uit Friesland

door

C. A. W. JEEKEL

Zoölogisch Museum, Amsterdam

Onder entomologen geldt de provincie Friesland van oudsher als een faunistisch „onderontwikkeld” gebied. Wellicht gaat deze kwalificatie tegenwoordig niet meer geheel en al op ten aanzien van onze kennis van bijv. de Friese Lepidoptera, een groep welke vooral de laatste jaren meer en meer de aandacht van lokale verzamelaars heeft gekregen. Voor tal van minder populaire insectenorden echter blijkt Friesland veelal nog een faunistisch „terra incognita” te zijn. Zo ook voor duizend- en miljoenpoten.

Om voor de faunistiek van deze twee groepen een basis te leggen maakten wij van 10 tot 12 oktober 1969 een autotrip door de provincie en namen op een elftal uiteenliggende plaatsen steekproeven van de daar voorkomende duizend- en miljoenpoten. Achtereenvolgens werd op de volgende plaatsen verzameld:

Wommels (Gem. Hennaarderadeel), populieren-wilgenbosje, 10.X; Menaldum (Gem. Menaldumadeel), omgeploegd braakliggend terrein, 10.X; Genum (Gem. Ferwerderadeel), essen- en populierenbosje, 10.X; Zwartewegsend (Gem. Tietjerksteradeel), „De Vijversburg”, oud gemengd loofbos, 11.X; Eernewoude (Gem. Tietjerksteradeel), elzen-wilgenbosje, 11.X; Korte Hemmen (Gem. Opsterland), eikenbos, 11.X; Beetsterzwaag (Gem. Opsterland), gemengd loofbos, 11.X; Oranjewoud (Gem. Heerenveen), oud gemengd loofbos, 12.X; St. Nicolaasga (Gem. Doniawerstal), „Vegilinbossen”, gemengd loofbos, 12.X; Kippenburg (Gem. Gaasterland), „Lycklamabossen”, gemengd loofbos, 12.X; Mirns (Gem. Gaasterland), „Rijsterbos” bij het Mirnser klif, eiken-berkenbos, 12.X.

De resultaten van de excursie zijn in de hierna volgende soortenlijsten samengevat. In totaal werden 12 duizendpoot- en 10 miljoenpootsoorten verzameld, op zichzelf geen bijzonder groot aantal. Nu is het najaar toch al niet het beste seizoen voor de vangst van deze dieren, en zonder twijfel zal het droge weer van de voorafgaande weken een nadelige invloed hebben gehad. Het is dan ook zonder meer duidelijk, dat nader onderzoek in het voorjaar nog een groot aantal soorten aan het licht zal brengen. Door de grote variatie van biotopen, en vooral door de aanwezigheid van een aantal oude loofbossen, mag men in Friesland een vrij rijke fauna verwachten.

Voor algemene opmerkingen over de gevangen soorten moet ik verwijzen naar mijn vroegere publicaties (JEEKEL, 1953, 1964), waar ook verdere literatuur wordt opgegeven. Van belang is hier vooral de vangst van *Lamyctes fulvicornis*, een duizendpoot die ik voor de eerste maal uit Nederland onder ogen kreeg, en van *Cylindroiulus vulnerarius*, een in ons land nog zeer weinig gevonden miljoenpoot.

De Afdeling Entomologie van het Zoölogisch Museum van de Universiteit van Amsterdam is in de loop van de laatste decennien uitgegroeid tot een belangrijk centrum voor de faunistische entomologie, een ontwikkeling waar met name het beleid van Dr. G. KRUSEMAN in grote mate toe heeft bijgedragen. Om die reden moge dit kleine faunistische artikeltje een plaats vinden in dit, aan zijn afscheid als conservator gewijde nummer van de Entomologische Berichten.

Duizendpoten

SCOLOPENDRIDA

Cryptops hortensis (Donovan). Zwartewegsend, Korte Hemmen, Beetsterzwaag, Oranjewoud, St. Nicolaasga, Kippenburg, Mirns. Een in ons land in de diluviale streken wijd verbreide soort, welke vooral in loofbossen met een dikke strooisellaag voorkomt en plaatselijk zeer talrijk kan zijn. Ook in Friesland op alle geëigende plaatsen gevonden.

GEOPHILIDA

Strigamia acuminata (Leach). Oranjewoud. Een in ons land vrij zeldzame soort, die zeer lokaal in loofbossen op zandgrond wordt aangetroffen.

Strigamia crassipes (C. Koch). Eernewoude. In ons land verspreid voorkomend, maar nog zeldzamer dan de vorige soort. Vermoedelijk aan vochtiger biotopen gebonden.

Necrophloeophagus flavus (De Geer). Zwartewegsend, Oranjewoud. Deze Geophilide is in het westen van ons land geen zeldzaamheid in tuinen en parken, en komt blijkbaar in Friesland onder dezelfde omstandigheden voor.

Geophilus insculptus Attems. Zwartewegsend. Dit is in ons land een zeldzame soort, die nog slechts van weinig vindplaatsen bekend is.

Brachygeophilus truncorum (Bergsoe & Meinert). Beetsterzwaag, Oranjewoud, Kippenburg. In loofbossen op diluviale gronden algemeen, vooral onder boomchors en in vermolmd hout.

LITHOBIIDA

Lithobius forficatus (L.) Menaldum, Genum, Zwartewegsend, Korte Hemmen, Beetsterzwaag, Oranjewoud, Kippenburg, Mirns. De grootste inlandse *Lithobius*-soort en verreweg algemeenste duizendpoot van ons land werd natuurlijk ook op de meeste plaatsen van Friesland waar verzameld werd, gevonden. Zonder twijfel komt *forficatus* door de hele provincie voor.

Lithobius melanops Newport. Wommels. Slechts één exemplaar onder schors van een populier. In ons land vooral in de duinen vrij algemeen.

Lithobius calcaratus C. Koch. Oranjewoud. Op diluviale zandgrond is deze soort in ons land vrij algemeen. Het is daarom merkwaardig dat slechts één enkel mannetje werd verzameld.

Lithobius microps Meinert. Oranjewoud. Een in ons land verspreid voorkomende soort welke in parken en oude loofbossen soms niet zeldzaam is. Op onze excursie werd slechts één exemplaar verzameld.

Lithobius crassipes L. Koch. Zwartewegsend, Beetsterzwaag, Oranjewoud, Kippenburg. Samen met *calcaratus* de meest algemeen voorkomende *Lithobius*-soort van onze loofbossen. In Friesland na *forficatus* de meest gevangen Lithobiide.

Lamyctes fulvicornis Meinert. Menaldum. Een bijzonder interessante vangst. *L. fulvicornis* was uit ons land slechts bekend door een opgave in KLUYVER, 1933, „Bijdrage tot de biologie en de ecologie van den spreeuw (*Sturnus vulgaris vulgaris* L.) gedurende zijn voortplantingstijd.” Het dier zou gevonden zijn als proef van de spreeuw bij Wageningen. Tot nu toe was ik er niet in geslaagd het voorkomen in ons land door eigen vangsten te bevestigen. In het omgeploegde braakliggende terrein bij Menaldum werd één wijfje gevangen.

Miljoenpoten

POLYDESMIDA

Brachydesmus superus Latzel. Wommels.

Polydesmus denticulatus C. Koch. Menaldum, Genum, Zwartewegsend, Beetsterzwaag, St. Nicolaasga, Kippenburg.

CRASPEDOSOMATIDA

Craspedosoma rawlinsii Leach. Eernewoude, Beetsterzwaag, Oranjewoud, St. Nicolaasga. Vroeger onder de naam *Craspedosoma simile* Verhoeff bekend.

JULIDA

Proteroiulus fuscus (Am Stein). Zwartewegsend, Eernewoude, Beetsterzwaag, Oranjewoud, St. Nicolaasga, Kippenburg, Mirns.

Blaniulus guttulatus (Bosc). Wommels.

Cylindroiulus vulnerarius (Berlese). Zwartewegsend. Werd in 1953 door mij uitsluitend van Amsterdam opgegeven. Intussen is gebleken, dat *vulnerarius* een grotere verbreiding in ons land heeft, en vermoedelijk door zijn verborgen levenswijze, diep ingegraven in vaste aarde, slechts weinig werd gevonden.

Cylindroiulus nitidus (Verhoeff). Zwartewegsend, Oranjewoud, St. Nicolaasga. Het was interessant te constateren, dat deze soort ook in oude loofbossen van het noorden van het land voorkomt.

Cylindroiulus caeruleocinctus (Wood). Zwartewegsend. Vroeger bekend onder de naam *C. teutonicus* (Pocock). Hoewel slechts een enkel exemplaar werd gevonden, zal deze soort ongetwijfeld in Friesland een wijde verbreiding hebben.

Cylindroiulus punctatus (Leach). Wommels, Zwartewegsend, Korte Hemmen, Beetsterzwaag, Oranjewoud, St. Nicolaasga, Kippenburg, Mirns. Vroeger bekend als *C. silvarum* (Meinert).

Julus scandinavicus Latzel. Zwartewegsend. Eernewoude, Korte Hemmen, Beetsterzwaag, Oranjewoud, St. Nicolaasga, Kippenburg, Mirns.

Literatuur

- JEEKEL, C. A. W., 1953. De Miljoenpoten (Diplopoda) van Nederland. Wet. Meded. K.N.N.V., No. 9.
- , 1964. Beitrag zur Kenntnis der Systematik und Ökologie der Hundertfüßer (Chilopoda) Nordwestdeutschlands. *Abb. Verb. naturb. Ver. Hamburg (N.F.)* 8: 111—153.

Tipula (*Vestiplex*) *intermixta* Riedel (Diptera, Tipulidae)

von

DR. THEOWALD

RIEDEL (1913) beschrijft deze Art nach zwei ♂♂ aus Spanien: Escorial (LAUFFER) und Orihuela (ANDREU). Sie ist der in ganz Europa allgemein vorkommenden Art *T. (Vestiplex) scripta* Meigen sehr ähnlich, zeigt aber einige kleine deutliche Unterschiedsmerkmale: nur die basalen Fühlerglieder schwarz-gelb geringelt; Mesopleuren mit Anfang einer braunen Strieme; id-Hinterrand ohne deutlichen Zahn.

Als MANNHEIMS (1953) in LINDNER das subgenus *Vestiplex* veröffentlichte waren die beiden Typen von *intermixta* Riedel nicht mehr in der Sammlung RIEDEL